

مسائل جمعیتی و نظام خانوادہ

(تنظیم خانوادہ)

تألیف

دکتر احمد خلیلی

فریبا زاہدی فر

انتشارات سایہ گستر

سرشناسه	:	خلیلی، احمد، ۱۳۲۶-
عنوان و نام پدیدآور	:	مسائل جمعیتی و نظام خانواده: (تنظیم خانواده) / تألیف احمد خلیلی، فریبا زاهدی فر.
مشخصات نشر	:	قزوین: سایه گستر، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	:	۲۶۲ص: جدول.
شابک	:	978-964-502-646-0
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه.
عنوان دیگر	:	تنظیم خانواده.
موضوع	:	تنظیم خانواده
موضوع	:	جمعیت شناسی
موضوع	:	آشنا -- پیشگیری
شناسه افزوده	:	زاهدی فریبا، ۱۳۴۸ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۰ ۵۰۸۶/۱۱/۱۷۶۶
رده بندی دیویی	:	۳۵۳/۹۶
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۶۰۸۵۵۹

سایه گستر

قزوین - چهارراه نادری - پلاک ۳۱۰ - انتشارات سایه گستر
تلفن: ۰۲۸۱-۲۲۳۵۳۰۵-۲۲۳۸۰۳۳

مسائل جمعیتی و نظام خانواده (تنظیم خانواده)

- تألیف: دکتر احمد خلیلی - فریبا زاهدی فر
- صفحه آرا: اکرم شالی
- نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۱
- شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
- قیمت: ۶۰۰۰ تومان
- لیتوگرافی و چاپ: الهادی - قم
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۰۲-۶۴۶-۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
	فصل یکم: تعاریف اهداف و اهمیت جمعیت‌شناسی
۳	تعریف جمعیت‌شناسی
۴	جمعیت کشور
۴	هدف جمعیت‌شناسی
۶	منابع

فصل دوم: توزیع جغرافیائی جمعیت

۷	تراکم پراکندگی جمعیت
۷	تراکم حسابی
۸	تراکم زیستی یا بیولوژیکی
۸	تراکم اقتصادی
۱۰	تراکم و پراکندگی جمعیت در ایران
۱۱	تأثیر تراکم و پراکندگی بر حیات فردی و اجتماعی
۱۲	عوامل مؤثر در تراکم و پراکندگی
۱۳	توزیع جمعیت بر حسب روستائی و شهرنشینی
۱۶	نسبت شهرنشینی و روستائینشی
۱۷	تراکم جمعیت شهری
۱۸	منابع

فصل سوم: ساخت و حالات جمعیت

۱۹	ساخت و حالات جمعیت
۲۰	۱- توزیع سنی
۲۱	۲- نمودار سنین
۲۶	۳- نسبت بستگی (D.R)
۲۹	۴- توزیع جنسی
۳۲	منابع

فصل چهارم: حرکات و تحولات جمعیت

۳۴	میزان موالید (Birth Rate)
۳۴	میزان باروری
۳۵	میزان باروری نکاحی
۳۶	میزان باروری اختصاصی
۳۶	باروری کل
۳۷	فاصله بین موالید
۳۸	میزان تجدید نسل
۳۸	عوامل موثر در باروری
۴۱	عوامل خارجی موثر در باروری
۴۲	سن ازدواج
۴۳	وضعیت سواد
۴۴	وضعیت اقتصادی
۴۵	تأثیر فرهنگ بر میزان باروری
۴۸	تحلیلی بر عوامل موثر در باروری
۴۹	میزان مرگ و میر
۵۰	میزان مرگ و میر اختصاصی
۵۱	میزان مرگ و میر اطفال
۵۴	میزان مرگ و میر نوزادان
۵۵	جدول بقا (جدول عمر)
۵۹	رشد جمعیت
۶۰	روش محاسبه رشد جمعیت
۶۲	برآورد جمعیت
۶۲	برآورد جمعیت با روش ریاضی
۶۴	برآورد جمعیت با روش ترکیبی

منابع	۶۵
-------	----

فصل پنجم: رشد جمعیت و پیآمدهای آن

رشد جمعیت	۶۹
نظریاتی چند درباره افزایش جمعیت	۷۱
پیآمدهای رشدی رویه جمعیت	۷۳
الف - تولید مواد غذایی	۷۴
ب - تعلیم و تربیت	۷۷
ج - اشتغال	۷۸
- جمعیت فعال	۷۸
- جمعیت غیرفعال	۷۸
- شاخص‌های فعالیت و اشتغال	۷۸
- میزان فعالیت اختصاصی	۷۸
- بار اقتصادی یا جمعیتی	۷۸
- نسبت بستگی یا بار تکفل ناخالص	۷۸
- ظریب تکفل یا نرخ سرباری	۷۸
- شاخص‌های ارزیابی وضعیت اشتغال	۷۸
- میزان اشتغال اختصاصی	۷۹
- شاخص بار معیشتی	۷۹
- بار تکفل خالص	۷۹
- نرخ بیکاری	۷۹
د - رابطه رشد جمعیت با سلامت جامعه	۸۴
د- مسایل زیست محیطی ناشی از جمعیت	۸۸
و - دسترسی به امکانات و تجهیزات بهداشتی	۹۱
ز - مشکل مسکن	۹۲
منابع	۹۳

فصل ششم: نحوه ارتباط با مردم برای ارائه خدمات بهداشت و تنظیم خانواده

مقدمه	۹۷
آموزش دهنده (معلم)	۹۸
آموزش گیرنده (متعلم)	۱۰۴
تنویری‌های یادگیری	۱۰۶
تنویری ارتباطات عصبی	۱۰۶
مکتب گشتالت	۱۰۷

۱۰۸	 مکان آموزش
۱۰۹	 وسایل کمک آموزشی
۱۱۰	 محتوای آموزش و روش تدریس
۱۱۰	 فرهنگ و آموزش
۱۱۳	 وفاق گروهی
۱۱۴	 منابع

اصل هفتم: نظام خانواده

۱۱۷	 نظام خانواده
۱۱۷	 خویشاوندی و خانواده
۱۱۸	 انواع خانواده
۱۱۸	 خانواده متلاشی
۱۱۹	 خانواده متزلزل
۱۱۹	 خانواده متعالی
۱۲۰	 معیارهای انتخاب همسر
۱۲۱	 عوامل موثر در تحکیم بنیان خانواده
۱۲۳	 حقوق زن
۱۲۳	 سلامت جامعه از سلامت خانواده نشأت می گیرد
۱۲۴	 خلاصه
۱۲۶	 منابع

فصل هشتم: اصول برنامه ریزی بهداشت و تنظیم خانواده

۱۲۷	 اصول برنامه ریزی بهداشت و تنظیم خانواده
۱۲۸	 الف - تعیین هدف
۱۲۹	 ب - جمع آوری اطلاعات
۱۲۹	 ۱- خصوصیات جمعیتی
۱۳۰	 ۲- مطالعات فرهنگی
۱۳۱	 ج- تعیین اولویت ها
۱۳۲	 د- مرحله اجرای برنامه های تنظیم خانواده
۱۳۳	 برنامه آموزشی مسایل جمعیتی
۱۳۴	 اصول برنامه ریزی آموزش مسایل جمعیتی در موسسات آموزشی
۱۳۸	 منابع

فصل نهم: جنبه‌های اپیدمیولوژیک بهداشت و حرکات جمعیت

۱۳۹	جنبه‌های اپیدمیولوژیک بهداشت و حرکات جمعیت
۱۳۹	تغییرات جمعیتی
۱۴۳	جنبه‌های عمومی تغییرات اپیدمیولوژیکی
۱۴۴	اهمیت تغییرات اپیدمیولوژیکی و جمعیتی در کشورهای جهان سوم
۱۴۸	منابع

فصل دهم: تنظیم خانواده

۱۵۱	مقدمه
۱۵۱	تاریخچه تنظیم خانواده
۱۵۳	تعریف تنظیم خانواده
۱۵۴	اهداف تنظیم خانواده
۱۵۵	اهداف اختصاصی
۱۵۶	تعریف شاخص
۱۵۷	برنامه کشوری تنظیم خانواده
۱۵۷	الف - فعالیت‌های آموزشی
۱۵۷	۱- آموزش گروه‌های خاص
۱۵۷	الف - آموزش‌های قبل از ازدواج
۱۵۸	ب - آموزش‌های حین ازدواج
۱۵۸	ج - آموزش‌های بعد از ازدواج
۱۵۸	۲ - آموزش جامعه و یا گروه‌های عام
۱۵۸	ب - ارائه خدمات تنظیم
۱۶۲	منابع

فصل یازدهم: قرص‌های پیشگیری از بارداری

۱۶۳	تاریخچه قرص‌های خوراکی ضد بارداری
۱۶۴	انواع قرص‌های پیشگیری از بارداری
۱۶۴	۱- قرص‌های ترکیبی
۱۶۴	- قرص‌های منوفازیک
۱۶۴	- قرص‌های مولتی فازیک
۱۶۶	مزایای قرص‌های ضدبارداری
۱۶۸	تغییرات مشابه بارداری
۱۶۸	نئوپلازیها و قرص‌های پیشگیری از بارداری
۱۶۸	۱ - سرطان پستان

۱۶۹	۲ - سرطان سرویکس
۱۶۹	۳ - سرطان تخمدان
۱۶۹	۴ - سرطان آندومتر
۱۷۰	اثر قرص‌های ضدبارداری روی تولید مثل
۱۷۰	۱ - نقادص مادرزادی
۱۷۰	۲ - آمنوره
۱۷۰	سایر اثرات
۱۷۰	موکورد سرویکس
۱۷۰	۲ - هیپرپلاستیا سیم صورت و پیشانی
۱۷۰	۳ - اکته
۱۷۰	۴ - افزایش وزن
۱۷۰	۵ - افسردگی
۱۷۱	۶ - خطر مرگ
۱۷۱	۷ - لکه‌بینی و خونریزی
۱۷۱	۸ - تهوع
۱۷۱	۹ - دردناک بودن پستان‌ها
۱۷۴	موارد مصرف
۱۷۴	نحوه مصرف
۱۷۴	نکات مهم
۱۷۴	فراموشی قرص LD و HD
۱۷۵	فراموشی قرص تری فازیک
۱۷۵	آموزش‌های دیگر
۱۷۶	معاینات فیزیکی
۱۷۶	امتحانات آزمایشگاهی
۱۷۶	پیگیری
۱۷۶	معاینات لازم
۱۷۶	میزان تاثیر قرص‌ها
۱۷۶	موارد منع مصرف
۱۷۶	کنتراندیکاسیونهای مطلق OCP
۱۷۷	کنتراندیکاسیونهای نسبی OCP
۱۷۷	نگهداری و ذخیره قرص‌ها
۱۷۸	قرص پروژسترون‌های تنها (POPS)
۱۷۸	مکانیسم عمل
۱۷۸	موارد مصرف

موارد منع مصرف	۱۷۹
عوارض جانبی	۱۷۹
نحوه مصرف	۱۷۹
قرص‌های فراموشی شده	۱۸۰
منابع	۱۸۲

فصل دوازدهم: وسایل داخل رحمی (IUD)

وسایل داخل رحمی (IUD)	۱۸۳
- انواع آی یو دی (IUD)	۱۸۴
- آی یودی‌های آزادکننده هورمون	۱۸۷
مکانیسم عمل	۱۸۷
فواید	۱۸۸
موارد استفاده	۱۸۸
اثرات جانبی	۱۸۹
موارد منع مطلق استعمال IUD	۱۹۱
کنتراندیکاسیون‌های نسبی IUD	۱۹۲
نحوه کار گذاشتن (IUD)	۱۹۲
پیگیری و ارزیابی IUD	۱۹۲
موارد خارج کردن IUD	۱۹۳
منابع	۱۹۵

فصل سیزدهم: روش‌های طولانی مدت بارداری

روش‌های طولانی مدت بارداری	۱۹۷
نورپلنت	۱۹۷
مکانیسم عمل	۱۹۸
موارد منع مصرف نورپلنت	۲۰۱
فواید	۲۰۹
عوارض جانبی	۲۱۰
موارد منع مصرف مطلق	۲۱۱
عوارض جانبی	۲۱۴
منابع	۲۱۶

فصل چهاردهم: روش‌های ممانعتی پیشگیری از بارداری

روش‌های ممانعتی پیشگیری از بارداری	۲۱۷
------------------------------------	-----

۲۱۷		کاندوم
۲۱۸		فواید
۲۱۹		میزان تاثیر
۲۱۹		نحوه استفاده
۲۲۱		کاندوم‌های زنانه با پوشش مهملی
۲۲۱		دیافراگم
۲۲۲		گذاشتن دیافراگم
۲۲۳		فواید
۲۲۳		میزان اثر
۲۲۳		عوارض جانبی
۲۲۳		مشکلات استفاده
۲۲۳		اسپرم کش‌ها
۲۲۴		فواید
۲۲۵		عوارض جانبی
۲۲۵		معایب
۲۲۵		میزان اثر بخشی
۲۲۵		کلاهک سرویکس
۲۲۶		نحوه گذاشتن
۲۲۶		خارج کردن
۲۲۷		منابع

فصل پانزدهم: روش‌های سنتی جلوگیری از بارداری

۲۲۹		روش‌های سنتی جلوگیری از بارداری
۲۲۹		مقاربت منقطع
۲۲۹		فواید
۲۳۰		معایب
۲۳۱		مزایای روش طبیعی تنظیم خانواده
۲۳۱		معایب
۲۳۲		روش ثبت درجه حرارت پایه بدن با روش حرارتی
۲۳۲		معایب
۲۳۳		روش ترشحات دهانه رحمی یا علامتی
۲۳۳		معایب
۲۳۳		روش علامتی - حرارتی
۲۳۴		روش تقویمی یا دورهای

دوره خودداری کردن از نزدیکی در روش طبیعی.....	۲۳۵
منابع.....	۲۳۶

فصل شانزدهم: روش های جراحی

عقیم سازی.....	۲۳۷
بستن لوله ها در زنان.....	۲۳۸
تعیین زمان مناسب لوله بستن.....	۲۳۸
میزان تأثیر.....	۲۳۸
تعیین افراد واجد شرایط.....	۲۳۸
فواید.....	۲۳۹
معایب.....	۲۳۹
سندرم متعاقب بستن لوله ها.....	۲۴۰
برگشت باروری بعد از لوله بستن.....	۲۴۱
رضایت نامه لوله بستن و نحوه تنظیم آن.....	۲۴۱
اهداف مشاوره بهداشتی.....	۲۴۲
اصول رضایت آگاهانه.....	۲۴۲
بستن لوله در مرد.....	۲۴۲
مزیت وازکتومی بر بستن لوله های زنان.....	۲۴۶
پیوند مجدد در انتهای مجرای قطع شده و شانس باروری دوباره.....	۲۴۶
منابع.....	۲۴۷

هیچ ثروتی مانند خرد، و هیچ ناداری
چون نادانی نیست. میراثی چون ادب
و پشتیبانی چون مشورت کردن نیست.
(علی(ع)

مقدمه:

سیاس از آن خدایی است که ستایشگران به مدح او نرسند، و شمارشگران از شمارش نعمت‌هایش، و پیوندگان و کوشندگان از ادای حقش عاجز و کم توانند. برگ درختان سبز و تفکر در مورد ساخت و نقش کائنات و نظم نهفته در آن‌ها تکالیف بشر را تبیین و مقصد غایی را نشان می‌دهد. آفرینش و گردش کائنات بر نظم است و آشفتنی را بر نمی‌تابد و هر کاری برای نیل به مقصود باید با آن همسو و هم‌آهنگ باشد. تأمل در نظم و تناسب میان پدیده‌ها یکی از راه‌های مسلم خدانشناسی است. در قرآن کریم صریحاً و تلویحاً به رعایت نظم در امور و مشورت با دیگران تأکید شده و پرهیز از دروغ و هر امر نگوئیده‌ای دیگری مثل نفاق، ظلم و تمامی معصیت‌ها، شالوده‌ای جز بی‌نظمی و پلشتن ندارند. معرفت به نفس، خردورزی و فرهیختگی که از عوامل اصلی موفقیت و رستگاری بشر است بر نظم استوار است. در حقیقت زیبایی با نظم، هماهنگی و تناسب آفریده می‌شود و هر چیزی که از نظم خود خارج شود شکلی غیرعادی و هیولایی پیدا می‌کند. لازمه پیشرفت در عرصه‌های مختلف اجتماعی، صنعتی، اقتصادی و غیره انضباط لازم است. تکنولوژی و بوروکراسی رشد یافته در کشورهای راقیه دنیا از تجلیات مستقل و مشخص روح انسانهای تلاشگر و خوش فکر و منضبط است.

یکی از مفاهیم نظم انجام هر کاری از مجاری پذیرفته شده در هر اجتماع است. پیروی از فرهنگ، قوانین و اصول که هر رفتار و عملی را در مسیری مشخص بحریان می‌اندازد مصداق بارز منظم بودن است.

پژوهش و تحقیقات که با نشان دادن مشکلات و راه‌حل‌ها، اساس هر برنامه‌ریزی را تشکیل می‌دهد اگر مبتنی بر اصول و شیوه‌های علمی مشخص نباشد به نتیجه مطلوب منتهی نمی‌شود. انسان آگاه و حقیقت‌جو با چیدن منظم یافته‌ها و دانش خود در کنار هم و تجربه و تحلیل آن‌ها به صورت علمی به واقعیت می‌رسد و گرنه در وادی تاریکی‌ها سر در گشته و خیران خواهد ماند.

زندگی خانوادگی شامل روابط انسانی گسترده‌ای چون انتخاب همسر، تعلیم و تربیت فرزندان، ابعاد و دخل و خرج خانواده، و غیره است که بشر امروزه را با چالش‌های عمده‌ای مواجه ساخته است که فقط با اعمال موازین شناخته شده ایدئولوژیکی و دانش واقعی قابل حل هستند.

شکل‌گیری خانواده بر اساس عقل و دانش سبب رشد شخصیت و شکوفایی استعداد اعضا شده و برای آنان خوشبختی و هویت به ارمغان می‌آورد. بر عکس جهالت و کوتاه‌نظری خانواده را متلاشی و متزلزل می‌سازد و زندگی اعضای خانواده را به تباهی می‌کشاند و تبعات آن اجتماعی را به زحمت می‌اندازد.

از این رو نظام دادن به خانواده به معنی کامل آن از وظایف سنگینی است که بر دوش و عهده بشر و مخصوصاً مصلحین جامعه است. و نباید مورد غفلت واقع شود. و تصمیم‌گیری درباره خویشاوندی و انتخاب همسر و بعد خانواده و متناسب کردن تعداد فرزندان با امکانات مادی و معنوی که تحت عنوان بهداشت و تنظیم خانواده مورد مطالعه قرار می‌گیرد، امری حیاتی می‌شود. بنابراین تنزیل درس جمعیت و تنظیم خانواده به استفاده از وسایل پیشگیری و یا فاصله‌گذاری بین موالید سطحی‌نگری است. هر یک از کارکردهای خانواده بنوبه خود دارای اهمیت می‌باشد و باید درست مدیریت شود و اگر یکی از آن‌ها رها شود و یا باری به هر جهت بیش رود، انحلال و آشفتگی اجتناب‌ناپذیر می‌گردد. برای مدیریت خانواده دقیق‌ترین و مناسب‌ترین ابزار علم جمعیت‌شناسی و مخصوصاً شاخص‌های آن است که با همراهی علم روانشناسی و جامعه‌شناسی خانواده ایده‌آل که آسایش و آرامش کامل ابواب‌جمعی در آن تأمین است محقق می‌شود. در کتاب حاضر تحت عنوان مسایل جمعیتی و نظام خانواده برای داشتن یک خانواده با سبک و فرصت‌های زندگی مطلوب علاوه بر توصیفات کلامی متداول به معرفی شاخص‌های اثبات شده رایج در دنیا میادرت شده است. به طوری که با استفاده از آن شاخص‌ها می‌توان به نهاد خانواده انتظام لازم را داد و متغیرهای مربوطه را ارزیابی نمود.

در این کتاب تنها به نقش آمار در سنجش قوت و ضعف نظام خانواده بسنده نشده بلکه نگارنده، عواقب کارهای سرانگشتی، قلبی و سلیقه‌ای را تشریح و اهمیت به کارگیری شاخص و استانداردها در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، رفاهی و غیره اعم از خرد و کلان یادآور شده است.

از آنجایی که سلامت و بهداشت روانی خانواده با تعداد فرزندان و فاصله‌گذاری بین موالید بی‌ارتباط نیست بخش‌هایی از کتاب به روش‌های مختلف تنظیم بعد خانواده و روش‌های پیشگیری از بارداری که بیشتر با همت والای سرکار خانم زاهدی‌فر به رشته تحریر درآمده است. در خاتمه از اساتید و صاحب‌نظران بزرگوار استمداد می‌جوید که نقائص و نارسایی‌ها را که در هر نوشتاری احتمال آن می‌رود، گوشزد فرمایند تا حتی‌المقدور در رفع آن کوشش لازم به عمل آید. امیدوارم مطالب گنجانده شده برای افکار عمومی مخصوصاً جوانان عزیز مفید واقع شود.